

FINLANDS POLITIK OCH VALET

Av fil. mag. TORSTEN G. AMINOFF

Valet i Finland kan i stor utsträckning betraktas som ett protestval mot politiken 1958—66, som burit president Kekkonens prägel och där kommunisterna spelat en stor roll i bakgrunden. Socialdemokraternas framgång beror till stor del på att de utgjort den enda obundna oppositionen mot regeringspolitiken. Fil. mag. Torsten G. Aminoff, politisk redaktör i Hufvudstadsbladet analyserar i denna artikel den politiska situationen i Finland.

Den enda verkligt stora och allt överskuggande förändringen vid riksdagsvalet i Finland var socialdemokraternas seger. Hur man än väljer sin beräkningsgrund, förblir den lika obestridlig. Räknat i absoluta tal rörde det sig om en frammarsch från 449 000 röster till 645 000, i procent från 19,5 till 27,2. Man måste dock minnas att socialdemokratin i Finland är kluven i det socialdemokratiska partiet och den allt mera sammansmältande vänsterfalang, som kallar sig socialde-

mokratiska förbundet men som efter sin ledare nu brukar kallas simoniterna. Ser man till hela den socialdemokratiska sektorn, är framgången något mindre påfallande men dock uppenbar: senast 549 000 röster och 23,9 %, nu 707 000 röster och 29,8 %.

Var har dessa röster tagits? Det anförda visar att en betydande del av de simonitiska frondörerna har återvänt till moderpartiet. De kommunistledda folkdemokraterna trängdes även något tillbaka, från 22 till 21,2 %. Socialdemokraterna har alltså konsoliderat sin ställning inom den socialistiska sektorn, vars övriga partier har förlorat sammanlagt 2,6 procentpoäng. Men socialdemokraternas vinst var mycket större. Agrarförbundet, nu under namnet centerpartiet, gick tillbaka från 23 till 21,3 %. Näst simoniternas var deras förlust valets största. När därtill miniatyrpartiet småbönderna gick ned från 2,2 till 1 %, förlorade de utpräglade jordbrukarpartierna 2,9 procentpoäng. Här avtecknar sig säkert urbaniseringens effekt, övergången från jordbruket till löntagaryrken avsätter spår. Något annat hade varit högst anmärkningsvärt.

Den finska högern, samlingspartiet, förlorade inte många röster. Den fick nu 326 000 mot 347 000 för fyra år sedan, men väljarkårens ökning gjorde att dess andel av rösterna sjönk från 15 till 13,8 %. Ännu mindre var röstförlusterna för det liberala partiet, 4 000 och för svenska folkpartiet, 6 000. De förlorade vardera 0,4 %. Denna grupp av partier, som inte är nära bunden vid ekonomiska intressegrupper, fick alltså vidkännas en förlust om 2 procentpoäng.

”Nattfrost”

Vill man tolka denna valutgång, måste man gripa rätt långt tillbaka. År 1958 bildades mycket mot president Kekkonens vilja men på ett avgörande sätt med nuvarande statsminister Virolainens aktiva stöd en samlingsregering omfattande socialdemokraterna och alla de borgerliga partierna. Den leddes av generaldirektör K.-A. Fagerholm som statsminister och dr Virolainen som utrikesminister. Den föll dock efter få månader som ett offer för den s. k. nattfrost på sovjetiskt håll, en utfrysning genom samarbetsvägran ackompanjerad av skarpa angrepp i den kommunistiska och en inflytelserik del av den agrara pressen.

Sedan dess har president Kekkonen fram till årets val i realiteten förmått dominera regeringspolitiken på ett sätt, som inte har någon motsvarighet i finländsk parlamentarisk historia. En serie agrarledda

regeringar har kompletterats med parlamentariska nödfallslösningar och rena presidentregeringar utan parlamentariskt underlag. Bakom denna politik har stått en osynlig men i realiteten högst betydelsefull majoritet av agrarer, simoniter och kommunister, som har sammanhållits av diskrimineringspolitiken mot socialdemokraterna. Dessa har sedan 1958 betecknats som en utrikespolitisk risk och ansetts böra vara uteslutna från varje tänkbart regeringsengagemang.

Kommunisterna har visserligen markerat opposition mot alla regeringar, där de inte har varit med. De har nämligen sedan 1948 stått utanför alla regeringar emedan in- tet parti har önskat ingå koalition med dem. Men den kommunistled- da flygeln har dock, när agrarstyr- da regeringar har stått inför ett hot, sett till att de röstade för misstroendevotum blott, om de räknade ut att andra skulle avstyra detta. I annat fall lät de sitt förslag bli utröstat så att de i den sista om- gången kunde stödja talmannens obligatoriska förslag till icke motiverat förtroendevotum. Liksom kommunisterna hade varit det avgörande stöd, som förskaffade dr Kekkonen presidentposten, har de också varit en grundsten för hans regeringspolitik från 1958 till 1966.

Nu har denna linje löpts till slut. Nu har den icke eklaterade K-ma- joriteten inte mera majoritet i riksdagen. Dess tre partier, agrarcen- tern, simoniterna och folkdemo-

kraterna har nu blott 97 röster av 200 mot tidigare 102. Denna betydelsefulla men litet diskuterade förskjutning är säkerligen ett resultat av den ovilja, som den agrarstyrda regeringspolitiken har väckt.

Borgerliga misslyckanden

Vid valet 1962 återerövrades den borgerliga riksdagsmajoriteten med oväntat bred marginal. Men ingen kan påstå att de fyra årens möjligheter har utnyttjats för en genomtänkt och slagkraftig borgerlig reformpolitik, även om olika i och för sig värdefulla resultat kan uppvisas. När regeringarna har lyckats bäst, har de gått i land med sina löpande uppgifter och utgifter på ett nöjaktigt sätt. När de har lyckats sämre, har det varit fråga om uppenbara misslyckanden. Den ekonomiska och finansiella politiken har hela tiden balanserat på statsbankruttens rand, dit visserligen den föregående av socialistiskt inflytande präglade perioden hade fört staten.

Det rådde därför inför valet ett mycket starkt missnöje med den förda politiken. Man var missnöjd med en ekonomisk politik, som i alltför stor utsträckning belastades av en olyckligt upplagd och för staten utomordentligt dyr lantbrukspolitik. Man var missnöjd med de ständigt nya bördor i form av skärpta skatter och avgifter, som situationen hade frampressat. Dessutom rådde ett starkt missnöje med att socialdemokraterna, den demo-

kratiska sektorn inom den socialistiska vänstern, med utrikespolitiskt misstänkliggörande som vapen hölls på sidan om de politiska avgörandena och att på grund härav agrarpartiet hade förmått bevara ett avgörande inflytande, som inte stod i proportion till de olika ekonomiska intressegruppernas styrkeförhållanden.

Därför blev valet i stor utsträckning ett protestval. Socialdemokraternas seger berodde till stor del på att de efter splittringens förlamande effekt hade återfått greppet om väljarna och därmed sin framtidstro. En annan viktig faktor var att de utgjorde den enda helt obundna oppositionen mot regeringspolitiken. Alla de borgerliga partierna var representerade i den sittande regeringen. Kommunisterna och simoniter hade indirekt eller direkt stött tidigare regeringar, som hade varit ännu mindre populära. Man får därför räkna med att de mest missnöjdas röster dels tillföll oppositionellt inställda kandidater inom de borgerliga partierna, dels — sannolikt t. o. m. bland högerens forna väljare — tillföll socialdemokraterna, som bl. a. hade ställt upp ett par kända nyparti-an slutna professorer med dragningskraft på icke-socialister. De förskjutningar inom väljarkåren, som röstsiffrorna avspeglar, beror väl därför delvis på förskjutningar inom samhället, övergången från landsbygd till tätorterna och från lantbruk till löntagaryrken, men

delvis på en för detta val specifik reaktion mot politiken under åren 1958—66.

Vallagen och valmatematiken

På det politiska planet måste man beakta att vallagens fördelar för de stora röstgrupperna gör att förändringarna i riksdagens sammansättning inte löpte parallellt med förändringarna i röstsiffror. Här spelar Finlands vallag en sär egen roll genom att den föreskriver enmanslistor, som fritt får sammanföras till valförbund omfattande ett eller flera partier. Väljaren röstar genom att anteckna numret för sin kandidats lista. Man röstar alltså på en person och blott indirekt på det valförbund som kandidaten tillhör. De små partierna hotas alltid av att deras röster kan gå förlorade och deras resultat beror därför mycket på hur klokt eller tursamt de har ingått valförbund med andra. Nu vann simoniterna fem mandat till de tidigare två, ehuru de förlorade nästan 40 % av sina röster. Senast stod de ensamma. Nu hade de överallt valförbund med kommunisterna och då deras röster i regel koncentrerades på en enda kandidat per valkrets, placerade sig dessa väl. Liberalerna förlorade däremot fem mandat med nästan ingen röstförlust, därför att de hade avvisat valförbund som föregående gång hade gett en god utdelning. Högerens förlust om sex mandat, nära 20 %, stod inte heller i proportion till

dess nedgång om 20 000 röster, medan agrarerna med en något större röstförlust blott förlorade fyra mandat.

Ur parlamentarisk synpunkt är givetvis den viktigaste förändringen att de tre socialistiska partierna nu har 103 mandat av 200. Då därtill som sagt K-majoriteten bakom kulisserna har eliminerats, är läget inför regeringsbildningen ett helt nytt. Socialdemokraterna har otvivelaktigt övertagit agrarernas forna nyckelposition och det är fullt logiskt att regeringsbildaruppdraget gick till deras ordförande Rafael Paasio.

Han har konsekvent förklarat att han inte anser en rent socialistisk regering vara stark nog. Varken en minoritetsregering eller en regering stödd på blott 103 röster har tillräcklig styrka för en grundlig omläggning av den ekonomiska politiken, däri har han säkert rätt. Regeringsdiskussionernas upptakt visade dock hur svårt det är att få ihop en verkligt stark koalition. För detta ändamål borde man, anser han med rätta, ha en så stark majoritet, minst 134 röster, att den kan stifta nya permanenta skattelagar och förhindra att lagar röstas vilande över nyval.

Regeringsbildningen

De två extrema vänsterpartierna var beredda att gå med i en socialistdominerad koalition av vänstern och en del borgerliga centergrupper. Centeragrارerna avvisade till

en början alla reellt tänkbara lösningar. De övriga borgerliga partierna föreslog en samling av de demokratiska partierna, dvs. en samling av borgare och socialdemokrater utan folkdemokraterna. Utan agrarcentern kan dock ingen av dessa koalitioner nå upp till 134 mandat.

Paasio och hans parti ställdes därför inför det för dem föga tilltalande valet mellan en osäkert balanserande socialdemokratisk minoritetsregering och en mycket knapp majoritetsregering av alla de socialistiska partierna med en för den moderatare vänstern säkert högst ovälkommen stark ställning för kommunisterna.

Det visade sig dock att den agrara opinionen inte var enig. En flygel, ledd av partiordföranden Virolainen, ville nu låta partiet stå över. Valtaktiskt kunde det givetvis blott vara fördelaktigt att låta andra ta ansvaret för den ekonomiska politiken och välja oppositionens taktiskt mera tacksamma position. En annan grupp, som leddes av dr Kar-

jalainen, tidigare statsminister och presidentens speciella språkrör inom partiet, hävdade däremot att så viktiga avgöranden förestod, att partiet inte kunde träda tillbaka från ansvaret.

Resultatet blev att centerpartiet — sannolikt under starkt inflytande av presidentens bestämt uttalade synpunkter — gick med på att diskutera ett regeringsprogram med vänsterpartierna. Man får räkna med att dess ena flygel därvid var beredd att acceptera en fördelaktig kompromiss, om en sådan kunde uppnås, medan den andra tydligen önskade demonstrera att planen på en bred samlingsregering fälldes på grund av de socialistiska partiernas lantbruksfientlighet. En sådan utgång måste givetvis bli en värdefull taktisk tillgång för framtiden.

Trots de vägande skäl, som denna gång talade för en snabb lösning av regeringskrisen, hade denna alltså åter fått glida in i den typiskt finländska långmanglingen i taktikspelets tecken.